

Nr 43.

Ankom till riksdagens kansli den 12 mars 1941 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I propositionen nr 30 har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden den 10 januari 1941, föreslagit riksdagen att till Åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 25,000,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag har utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

inom första kammaren:

- nr 177 av herr *H. Sten m. fl.*,
- » 178 » » *Th. Nilsson m. fl.*,
- » 179 » herrar *I. Ekströmer och C. Bengtsson*,
- » 180 » herr *A. Mannerskantz m. fl.*,
- » 181 » » *E. Sjödahl m. fl.*, samt
- » 182 » herrar *G. Tamm och K. Wistrand*;

inom andra kammaren:

- nr 236 av herr *E. Magnusson i Näsvisen m. fl.*,
- » 237 » » *G. Andersson i Mölndal m. fl.*,
- » 238 » » *N. Larsson i Östersund m. fl.*,
- » 239 » herrar *S. Persson och H. Hagberg*,
- » 240 » herr *F. Kyling m. fl.*,
- » 241 » » *E. Staxäng*,
- » 242 » » *S. Andersson i Göteborg m. fl.*, samt
- » 243 » » *E. Birke m. fl.*

De i dessa motioner framställda yrkandena återgivas nedan efter redogörelse för den huvudsakliga innebörden av propositionen.

Arbetsmarknadskommissionens förslag.

I skrivelse den 25 november 1940 har statens arbetsmarknadskommission, efter redogörelse för arbetsmarknadsläget intill den 1 november 1940, kommissionens dittillsvarande verksamhet och den sannolika utvecklingen på arbetsmarknaden, lämnat en översikt av det *sysselsättningsprogram*, som fram-

kommit vid en genom olika myndigheter verkställd inventering. Rörande detta program får utskottet hänvisa till propositionen sid. 19—28.

I anslutning härtill har kommissionen framlagt förslag till *dels* ändrade grunder för statsbidrag till kommunernas arbetslöshetskostnader, *dels ock* nya grunder för den kontanta understödsverksamheten. Det väsentliga innehållet i dessa förslag framgår av följande redogörelse.

Statsbidrag till kommunernas arbetslöshetskostnader. Rörande sitt förslag har uttinnan yttrar kommissionen bland annat:

Huvudtanken i det nya förslaget är konkret uttryckt den, att samtliga arbetslöshetskostnader inom en kommun summeras vid årets slut och att statsbidrag utgår på denna totalsumma i syfte att möjliggöra en verkligt effektiv begränsning av kommunens kostnadsandel. Motivet för en effektiv begränsning är, utom de rättvisesynpunkter som alltid kunna anläggas, att ett någorlunda rimligt kommunalt skattetryck är en oundgänglig förutsättning för en uppblomstring av det enskilda näringslivet. Ett sådant system förutsätter, att man har säkra hållpunkter för vad som skall räknas såsom arbetslöshetskostnader inom kommunen. Förfaringssättet torde få bli det, att arbetslöshetsåtgärder, vilkas kostnader kommunen önskar räkna in i totalsumman i förväg måste godkännas av arbetsmarknadskommissionen. Därvid torde det för sådana åtgärder, som kunna regleras i fixa bestämmelser — dagunderstöd och hyreshjälp — endast erfordras att kommissionen i förväg lämnar tillstånd och anger verksamhetens omfattning. Andra åtgärder av mera speciell karaktär såsom kursverksamhet, reshjälp, individuella hjälpåtgärder och dylikt torde kräva en mera detaljerad ansökan med plan och kostnadsberäkning för verksamheten.

Systemet förutsätter dessutom bestämda och för alla kommunerna lika grunder för statsbidragets utmätande. Huvudtanken är därvid, att såsom översta gräns för kommunernas kostnad skall sättas en kostnad, beräknad per skattekrona, av kronor 1:50. Självfallet kan emellertid bidragssystemet icke vara så beskaffat, att bidrag endast utgår på kostnader över 1:50 och icke på kostnader under 1:50. Det måste rimligtvis vara så konstruerat, att bidrag utgår även vid ringare kostnad än 1:50, ehuru med lägre procent. Problemet är sålunda att konstruera en statsbidragsskala med stigande statsbidrag, procentuellt beräknat, vid stigande totala arbetslöshetskostnader och dessutom så beskaffad, att kommunens kostnad icke får överstiga kronor 1:50 per skattekrona. Vid höga arbetslöshetskostnader finnes genom denna översta begränsning en fast hållpunkt för utmätande av statsbidraget, vid lägre kostnader får skalan konstrueras godtyckligt.

Kommissionen föreslår sålunda att lägsta statsbidrag bestämmas till 20 procent och att denna procent utgår på totala arbetslöshetskostnader upp till 1 krona per skattekrona. På den del av totala kostnaderna, som ligger över 1 krona men utgör högst 2 kronor, räknat per skattekrona, utgår 50 procent statsbidrag och på den del som ligger över 2 kronor men högst kronor 2:50 per skattekrona, 60 procent. På kostnader av mera än kronor 2:50 slutligen utgår så stort bidrag, att kommunens kostnad alltid reduceras till högst kronor 1:50 per skattekrona. De här föreslagna beräkningsgrunderna innebära ett totalt statsbidrag av 20 procent vid en arbetslöshetskostnad av 1 krona per skattekrona; 30 procent vid en kostnad av kronor 1:50; 35 procent vid en kostnad av 2 kronor samt slutligen 40 procent vid en kostnad uppgående till kronor 2:50 per skattekrona.

Då här förordas ett så relativt betydande statsbidrag som 20 procent även vid obetydliga totala arbetslöshetskostnader sammanhänger detta därmed, att

en önskvärd kontroll över kommunernas arbetslöshetspolitik enligt nu gällande författningar endast synes kunna åläggas kommun i samband med statsbidrag. Kommissionen vill emellertid i detta sammanhang framhålla det önskvärda i att även rent kommunala arbetslöshetsåtgärder reglerades i författning. Därigenom skulle möjligheten för en statlig kontroll erbjuda sig utan att statsbidrag behövde utgå vid mycket obetydliga arbetslöshetskostnader.

Formerna för den kommunala arbetslinjens inordnande i det här skisserade systemet torde behöva upptagas till särskild diskussion. Enklast och ur vissa synpunkter mest rationellt vore, om kostnaderna för arbetslinjen i sin helhet finge inräknas i den årliga arbetslöshetskostnad, varpå enligt det föregående statsbidrag utgår. Därigenom skulle i vart fall vinnas det syftet att göra arbetslinjen fördelaktig för kommunerna. Å andra sidan kan man inte bortse från det faktum, att de utförda arbetena tillföra kommunen ett bestående värde, som kommunen rimligtvis själv bör svara för. I många fall utgöres nämligen de arbeten, som måste tillgripas för sysselsättning av arbetslösa, av sådana nyttiga och nödvändiga företag som i en ganska nära framtid ändå skulle kommit till utförande på kommunens egen bekostnad. Under normala förhållanden skulle alltså kommunen själv fått finansiera företaget, som regel genom upptagande av lån. Den omständigheten att företaget kommer till utförande några år tidigare och under en arbetslöshetskris kan knappast i och för sig motivera, att staten åtager sig någon mera avsevärd del av kostnaden. Däremot förefaller det rimligt och ändamålsenligt, att de årliga kostnaderna för lån, som av kommunerna upptagas för finansiering av arbetslöshetsarbeten, räknas såsom arbetslöshetskostnader i vanlig ordning. Ränta och amortering på lån, som upptagits för finansiering av arbeten vilka godkänts av arbetsmarknadskommissionen, böra sålunda få inräknas i den totala arbetslöshetskostnad på vilken statsbidrag utgår. Därvid bör dock med hänsyn till statsbidragsskalans konstruktion förutsättas, att arbetsmarknadskommissionen vid förbättrade konjunkturer och minskad arbetslöshet kan helt indraga statsbidraget på dessa lånekostnader. I den mån kommun föredrager att finansiera sin andel av kostnaderna för ett arbete medelst uttaxerade medel, fördelade på ett eller flera år, i stället för medelst lån uppkommer frågan huruvida denna kostnad skall få inräknas i den totala årliga arbetslöshetskostnaden och därmed bli statsbidragsberättigad. Vid sådant förhållande torde emellertid kommissionen få avgöra huru stor del av dessa kostnader som få inräknas i syfte att därmed beräkna ett statsbidrag motsvarande den förmån som statsbidraget på ränta och amortering vid en lånefinansiering skulle inneburit för kommunen.

Med den komplettering av det finansiella systemet, som här föreslagits, vinnes, att de totala arbetslöshetskostnaderna inklusive kostnaderna för arbetslinjen, så länge arbetslöshetskrisen pågår, icke komma att på något orimligt sätt belasta kommunernas finanser. Med hänsyn till denna för kommunerna gällande garanti skulle sålunda den kommunala arbetslinjen kunna finansieras på vanligt sätt. Det finns emellertid skäl som tala för en utvidgning av statsbidragsmöjligheterna att även omfatta engångsbidrag till kommunala arbeten. I ett relativt litet antal fattiga och arbetslöshetsstyngda kommuner förhåller det sig nämligen otvivelaktigt så, att man måste tillgripa arbetsobjekt, vilka kommunen även under normala tider skulle ha svårt att finansiera. Om arbetena uteslutande finansierades genom kommunal upplåning skulle därför kommunen åtaga sig en finansiell börda, som visserligen under arbetslöshetskrisen skulle skäligen begränsas, men som i framtiden kunde bli betungande. I dylika fall måste, om arbetslinjen över huvud taget skall kunna tillämpas, utgå även ett engångsbidrag i syfte att begränsa den ekonomiska börda för kommunen som skjutes på framtiden.

Några bestämda regler för angivande av engångsbidragets storlek för dylika kommuner torde näppeligen kunna angivas. Avgörandet får träffas i varje särskilt fall med hänsyn till företagets kostnad och bidraget sätts så, att kommunens framtida kostnad för ränta och amortering står i rimligt förhållande till kommunens skatteunderlag och finansiella ställning. Självfallet bör hänsyn även tagas till företagets art och statsbidraget minskas i den mån företaget är för kommunen direkt inkomstbringande.

För samtliga kommuner bör dessutom ett engångsbidrag av statsmedel anses skäligt, i den mån företagets utförande under arbetslöshetskrisen vållar kommunen ökade kostnader. För närvarande spelar i detta hänseende de ökade byggnadskostnaderna en betydande roll, varför resultatet av 1940 års byggnadskostnadssakkunnigas arbete i detta hänseende kan få stor betydelse. Även i fråga om annan kommunal verksamhet kan kostnadsökningen vara av vikt för kommunerna. Självfallet kan dock staten icke åtaga sig att medelst bidrag för all framtid reducera kostnaderna för ett kommunalt företag till något som kunde kallas för en normal nivå, icke minst med hänsyn till svårigheten att bestämma vad som kan anses vara normala kostnader. Såsom översta gräns för ett statligt engångsbidrag till kommunala arbeten med syfte enbart att i nu aktuellt läge reducera kostnaderna till närmare överensstämmelse med kostnadsnivån före kriget, torde kunna sättas ett bidrag av 20 procent på de totala kostnaderna; som regel väsentligt lägre.

Beträffande statsbidragen på den kommunala arbetslinjen torde ytterligare några omständigheter förtjäna särskilt framhållas. Huvudparten av arbetslinjen kommer sålunda att utgöras av kommunala beredskapsarbeten, och statskommunala reservarbeten torde erfordras endast i ringa omfattning för sysselsättning av äldre eller annars mindre konkurrenskraftig arbetskraft. Ur statsbidragssynpunkt synes emellertid dessa båda former av arbeten kunna behandlas lika.

För vissa arbeten, som kunna komma ifråga för sysselsättande av arbetslösa i stor omfattning, utgå redan under normala förhållanden författningsmässigt bestämda statsbidrag. Detta gäller exempelvis för byggande av allmänna vägar, i första hand huvudvägar, ävensom av vissa enskilda vägar. Avgörande för huruvida dylika företag skola komma till utförande med arbetslöshetsmedel bör vara företagets angelägenhet och nyttighet i jämförelse med andra företag. I den mån ett sådant avgörande träffats och företaget sålunda ansetts angeläget, torde statsbidraget få utgå efter normalt tillämpade grunder för dylika företag. Dock bör det förhållandet beaktas, att lägre bidrag kan vara motiverat ur den synpunkten, att vederbörande kommun får möjlighet att utföra arbetet under arbetslöshetsperioden, tack vare att arbetslöshetsmedel ställas till förfogande. Kommunen får sålunda tillfälle att ersätta kontantunderstöd med arbetstillfällen, vilket bör kunna motivera en större ekonomisk insats än under normala förhållanden från kommunens sida.

Samma problem kan uppställas beträffande de statliga beredskapsarbeten till vilka arbetslösa hänvisas. I den mån en kommun erhåller dylika sysselsättningsmöjligheter för sina arbetslösa avlastas kommunen en motsvarande försörjningsbörda. Det synes därför rimligt, att kommunen ålägges betala ersättning till staten för sådana hänvisningar, och denna ersättning bör kunna beräknas efter det belopp, som kommunen i annat fall behövt utgiva i kontantunderstöd till det antal hjälpsökande, som beredes sysselsättningen ifråga. Genom denna metod erbjudes kommunerna att för samma kostnad som kontantunderstödet ge de arbetslösa en sysselsättning och därmed bättre bärning. En förutsättning är självfallet, att dessa kostnader för hänvisade arbetslösa få inräknas i den totala arbetslöshetskostnad på vilken statsbidrag utgår. I annat fall skulle det vara omöjligt att generellt tillämpa metoden.

Slutligen bör i samband med statsbidragen erinras om arbetsmarknads-kommissionens rätt att förknippa varje form av statsbidrag till arbeten med sådana villkor beträffande intagning av arbetskraft, att anmälda arbetslösa i första hand beredas sysselsättning.

Tyngdpunkten i det nya bidragssystemet ligger givetvis däri, att en översta gräns sättes för de kommunala arbetslöshetskostnaderna. Därmed in-föres även den risken för ett mindre antal kommuner, att kommunen kan förlora ett mera påtagligt intresse av att själv begränsa arbetslöshetskostnaderna. Den risken är emellertid en ofrånkomlig följd av det syfte, som ligger bakom det föreslagna systemet. Självfallet måste varje kommun till vilken statsbidrag utgår ställas under viss kontroll. Beträffande de kommuner, där den kommunala andelen i kostnaderna är relativt ringa bör tydligen ett särskilt effektivt kontrollsystem tillämpas. Denna kontroll bör dels försiggå i form av en granskning av arbetslöshetsräkenskaper, som även går in på detaljer, där så befinnes önskvärt. Härigenom torde kommunerna kunna göras medvetna om att exempelvis någon överföring av fattigvårdsunderstöd till arbetslöshets-hjälpen i syfte att erhålla statsbidrag icke kommer att tolereras. Dels synes det erforderligt, att kontrollen åtminstone i viss utsträckning utövas genom övervakning av arbetslöshetskommittéernas dagliga verksamhet. Denna övervakning kan åstadkommas exempelvis därigenom, att ombud för arbetsmarknadskommissionen inom ett visst område deltagar i arbetslöshetskommittéernas sammanträden och därvid har möjlighet säga ifrån, att en viss åtgärd eller en viss tillämpning av en åtgärd får ske på kommunens egen risk. I det sammanhanget bör även påpekas den möjligheten, att större kommunala arbeten drivas i statens regi, medan kommunens insats bestämmes till ett engångsbelopp. Den tanken bör slutligen, enligt kommissionens uppfattning, ävenledes prövas, att arbetslöshetspolitiken i kommuner, där staten nödgas svara för mycket betydande kostnader, helt dirigeras av arbetsmarknadskommissionen.

Kontant understödsverksamhet. Kommissionens förslag till nya grunder för den kontanta understödsverksamheten ansluter sig i stort sett till de vid 1940 års lagtima riksdag antagna principerna för beräkning av krigsfamiljebidrag. Detta innebär, bland annat, att det tidigare sambandet mellan understödsbeloppens storlek och den fastställda reservarbetslönen för orten avkopplats samt att i stället införts det dyrortsgrupperingssystem, som gäller för folkpensioneringen. En jämförelse mellan de gamla och nya understödsbeloppen enligt kommissionens förslag återfinnes i propositionen sid. 38 (tabell 7).

Rörande de närmare grunderna för understödsbeloppens avvägning yttrar kommissionen:

Vid avvägandet av lämpliga dagunderstödsbelopp måste hänsyn tagas å ena sidan till att understödet medgiver en nödortftig försörjning under arbetslöshetstiden och å andra sidan, att detsamma icke sättes så högt, att det kan bli lika med eller till och med högre än den arbetslöses normalinkomst. Då landets kommuner uppdelas på endast 3 ortsgrupper måste skillnaderna mellan ytterlighetskommunerna i varje grupp bli betydande. Detta är framför allt fallet i grupperna 1 och 2. För att i möjligaste mån tillgodose de båda nyss nämnda villkoren föreslår kommissionen, att understödssatserna för varje ortsgrupp avvägas så, att de närmast motsvara behovet inom de kommuner i varje grupp, som ha de lägsta levnadskostnaderna. Den höjning av

understödet, som vid sådant förhållande måste kunna ske för kommuner med högre levnadskostnader men tillhörande samma ortsgrupp, ernås genom ett differentierat, för den enskilda kommunen maximerat hyresbidrag. I detta syfte är varje ortsgrupp uppdelad i 4 undergrupper a—d, såsom framgår av tabell 7. I grupp 1 a, som skulle komma att omfatta jordbruks- och med dem jämförliga kommuner, skulle icke någon hyreshjälp utgå.

Enligt nu gällande understödsskala är, såsom ovan framhållits, understödet maximerat på sådant sätt, att högsta medgivna understöd uppnås redan då den familj, för vilken understöd beräknas, består av man, hustru och 3 barn. Det synes behjärtansvärt, att understödets maximum höjes något. Kommissionen föreslår därför, såsom av tabell 7 framgår, att ett reducerat bidrag skall utgå även för fjärde till och med sjätte barnet. För praktiskt bruk torde understödet kunna maximeras till det belopp som utgår för familj med 6 barn.

Hyreshjälp kan enligt nu gällande bestämmelser i särskilt ömmande fall tilldelas familjeförsörjare, som åtnjuter dagunderstöd. Ensamstående personer ha sålunda varit principiellt uteslutna från möjligheten att erhålla hyreshjälp. Då detta i de största städerna medfört påtagliga olägenheter, har kommissionen med Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande i vissa fall medgivit att till ensamstående personer över 18 år finge utgå ett förhöjt dagunderstöd. Förhöjningen har som regel motsvarat halva skillnaden mellan understödssatserna för å ena sidan man och hustru och å andra sidan ensam person, som fyllt 18 år. På förhöjningen har statsbidrag icke utgått. Erfarenheten har givit vid handen att behov av hyreshjälp åt ungarlar mången gång framträder starkt. Kommissionen föreslår på grund härav (tabell 7) att till ensamstående person (ungkarl) må kunna utgivas hyreshjälp med belopp lika med högst hälften av vad som inom kommunen får utgivas i hyreshjälp till familjeförsörjare.

Utöver den begränsning av understödsbeloppen, som framgår ur den nu föreslagna understödsskalan, förutsätter kommissionen såsom grundprincip vid tillämpningen av skalan, att det totala understödet (dagunderstöd + hyreshjälp) icke skall uppgå till

- a) den i orten gängse lönen för icke kvalificerad arbetskraft; eller
- b) de inkomster vederbörande åtnjuter under förutvarande arbetsanställning.

Villkoret under a) innebär i sak det samma som den i hjälpkungörelsens 23 §, andra stycket givna formuleringen »den lägsta grovarbetarlön, för vilken arbete i orten kan i avsevärd omfattning beredas, med beaktande jämväl av löneförhållandena inom jord- och skogsbruk».

Efter en jämförelse mellan understödsbeloppens storlek enligt de hittillsvarande och nya grunderna fortsätter kommissionen:

Jämlikt hjälpkungörelsens 48 § må familjeförsörjare, som hänvisats till statligt reservarbete, kunna tilldelas hyreshjälp för den månad, varunder hänvisningen ägt rum, därest han åtnjuter dylik hjälp för nästföregående månad. Då svårigheterna för en dagunderstödd arbetslös att gälda hyran för familjebostaden under första tiden efter hänvisningen torde vara praktiskt taget desamma om hänvisningen sker till reservarbete eller till beredskapsarbete, föreslås, att nämnda medgivande må omfatta även statligt beredskapsarbete.

I departementschefens uttalande i proposition nr 236 till årets lagtima riksdag ifrågasattes ett nytt system även för familjeförsörjares ortstillägg till reservarbetslöner. Då nu såsom reservarbeten endast bedrivs statliga arkivarbeten och statskommunala reservarbeten, synes frågan om ortstillägg vid reservarbete för närvarande sakna aktualitet. Kommissionen hemställer därför, att någon bestämmelse om ortstillägg utöver redan före-

fintliga icke måtte utfärdas. Skulle behov av utgivandet av ortstillägg i större omfattning eller av annan därmed jämförlig hjälpform uppkomma, kommer kommissionen att för Kungl. Maj:t framlägga de förslag i ärendet, som må vara av omständigheterna påkallade.

Statsbidrag till dagunderstödsverksamhet torde böra utgå utan den begränsning, som för närvarande finnes fastslagen i hjälpkungörelsens 41 §. Då Kungl. Maj:t erhållit riksdagens medgivande att försöksvis genomföra ändringar i här angivet syfte, torde riksdagens medgivande ej erfordras för ett provisoriskt slopande av sagda begränsning.

Anslagsbehovet. Kommissionen har även framlagt vissa beräkningar rörande medelsbehovet för återstoden av innevarande budgetår. Kommissionen anser sig icke kunna uppskatta detta behov lägre än till 40 miljoner kronor, varav emellertid omkring 15 miljoner kronor redan äro disponibla. Anslagsbehovet reduceras därmed till 25 miljoner kronor. I samband härmed anför kommissionen bland annat:

Kommissionens främsta uppgift torde få anses vara medverkan till att arbetskraften utnyttjas rationellt i produktivt arbete. Endast i den mån så ej kan ske, böra anordningar vidtagas för särskild arbetslöshets hjälp. Dylig hjälp bör främst erhålla formen av arbete; för ungdom utbildning. Kontantunderstöd bör principiellt ifrågakomma endast, då annan hjälpform ej är tillgänglig. Arbetskraftens anpassning efter näringslivets skiftande fordringar — där sådan överhuvud är möjlig — kan emellertid ej alltid ske med önskvärd snabbhet, exempelvis om stort behov av arbetskraft med speciella yrkeskvalifikationer uppkommer inom en viss näringsgren, samtidigt som inom ett annat arbetsområde frigöres arbetskraft, vilken trots sin yrkesträning ej kan fylla luckorna. Skulle den frigjorda arbetskraften inom någon tid kunna anpassas efter de nya förhållandena, synes det vara riktigast, att den icke bindes i huvudsakligen för hjälpändamål anordnade arbeten utan i stället övergångsvis beredes hjälp genom kontantunderstöd.

Ovissheten om den kommande utvecklingen föranleder kommissionen att icke framlägga något detaljerat program för verksamheten under återstoden av budgetåret. I anslutning till det nyss sagda komma emellertid åtgärderna för hjälp åt sådana oförvällat arbetslösa, som ej kunna placeras inom näringslivet, i första hand att inriktas på sysselsättning vid beredskapsarbeten. Det är kommissionens avsikt att vid urvalet av arbetsobjekt giva företräde åt sådana arbeten, som äro ägnade att främja en produktion av betydelse för folkförsörjningen. Den av kommissionen bedrivna utbildnings- och omskolningsverksamheten avses att bedrivas i vidgad omfattning. Så är även fallet med arkivarbeten för arbetslösa kontorister m. fl., under det att statskommunala reservarbeten beräknas komma till utförande i förhållandevis begränsad utsträckning.

Kommissionen framhåller slutligen att ett sådant läge väl kan tänkas uppkomma, att väsentligt större belopp än det ovan angivna kan behöva ställas till förfogande för arbetsmarknadsreglerande åtgärder. Kommissionen bortser därvid från det medelsbehov, som kan uppkomma, om Kungl. Maj:t skulle finna, att viss gren av näringslivet eller vissa grupper av företag böra beredas direkt ekonomiskt stöd med anlitande av arbetsmarknadsanslaget.

Mot kommissionens förslag beträffande statsbidrag till kommunernas arbetslöshetskostnader och kontantunderstöd hava två ledamöter reserverat sig.

I anslutning härtill må även erinras därom, att Kungl. Maj:t genom beslut den 6 december 1940 bemyndigat arbetsmarknadskommissionen att tills vidare från och med den 1 januari 1941 vidtaga åtgärder för genomförande försöksvis av ändringar i fråga om gällande grunder *dels* för statsbidrag till kommunernas arbetslöshetskostnader, *dels ock* för kommunernas kontantunderstödsverksamhet, allt i huvudsaklig överensstämmelse med kommissionens förslag; dock att sådan jämkning skulle vidtagas beträffande de vid kontantunderstödsverksamhet föreslagna understödssatserna inom de tre olika ortsgrupperna att dagunderstödsbeloppen till familj och ensamstående person enligt den nya skalan icke inom någon kommun finge bliva lägre än de dittillsvarande. Kommissionen har därefter fastställt de maximibelopp för dagunderstöd och hyreshjälp, som framgå av propositionen sid. 46.

Sysselsättningspolitikens samordning. I skrivelse den 19 december 1940 har kommissionen framhållit, att dess behov av medel för arbetsmarknadens reglering är i hög grad beroende av de åtgärder, som komma att vidtagas för uppehållande av näringslivet i stort, av arbeten i försvarets och folkförsörjningens tjänst, främst nybyggnad och underhåll av bostäder, fabriker, kraftverk, transportleder av olika slag, av odlings- och skogsvårdsåtgärder m. m. Kommissionen anför därefter:

Ett intimt samarbete mellan direkt och indirekt arbetsmarknadsreglerande åtgärder får emellertid anses vara en oeftergivlig förutsättning för ett gott resultat. Syftet att åstadkomma en möjligast allsidig överblick över vidtagna och behövliga åtgärder av angivet slag skulle kunna nås, om följande synpunkter vunne beaktande.

Det statliga programmet för sysselsättning av arbetslösa kan sägas bestå av tvenne delar. Den ena utgöres av de åtgärder, som finansieras ur anslaget för arbetsmarknadens reglering. Den andra utgöres av åtgärder, planerade inom andra centrala verk och finansierade genom anslag på respektive huvudtitlar. Enligt vad kommissionen tror sig veta, torde för närvarande övervägas att med hänsyn till arbetslöshetsläget upptaga betydande anslag av denna art på tilläggsstat för innevarande budgetår.

Närmast med hänsyn till detta senare förhållande synes det nödvändigt, att arbetsmarknadskommissionen, när dylika företag för arbetslöshetens bekämpande igångsättas, får tillfälle att utöva inflytande på uttagningen av arbetskraft och på den takt i vilken arbetena skola bedrivas. Ett sådant inflytande — själfvallet begränsat av tekniska och ekonomiska hänsyn — erfordras icke enbart för en rimlig fördelning av arbetstillfällena bland de arbetslösa utan även för att hindra en uppenbart orimlig anställning av arbetskraft, som bättre behövs på annat håll, exempelvis inom jord- och skogsbruk. Det är sålunda angeläget, att *alla* beslut om arbeten av den art, som här äsytas — d. v. s. arbeten anordnade i arbetsmarknadsreglerande syfte med anlitande av annat anslag än arbetsmarknadsanslaget — kompletteras med det villkoret, att arbetskraften skall uttagas efter anvisning av statens arbetsmarknadskommission. Ett sådant system har för övrigt redan i viss mån tillämpats beträffande försvarsarbeten och skolbyggnader.

Kommissionen framhåller härjämte, att kommissionen på ett tidigare stadium bör delgivas de planer på företag av skilda slag, som äro under utarbetande inom andra centrala verk och som antingen avse arbetslöshetens

bekämpande eller komma att sysselsätta betydande arbetsstyrkor. Kommissionen ifrågasätter tillika, om icke någon form av samråd mellan kommissionen och de berörda verken borde ordnas redan på ett förberedande stadium, så att kommissionen bereddes tillfälle att framföra arbetsmarknadssynpunkterna på ett företags angelägenhet innan detsamma ginge till utförande. Det skulle därvid vara tillräckligt, om listor på aktuella företag, avsedda att beviljas statsbidrag eller lån, översändes till arbetsmarknadskommissionen för granskning några dagar innan ärendena ginge till beslut i verket.

Departementschefen.

Departementschefen har för egen del anfört följande:

Det nuvarande läget på arbetsmarknaden karakteriseras alltjämt därav, att utvecklingen är mycket splittrad. Inom några områden, verkstadsindustrien och skogsbruket, råder normal, för vissa skogsområdens del till och med stark efterfrågan på arbetskraft. Inom andra delar av näringslivet råder däremot delvis allvarlig arbetslöshet. Dit höra transportväsendet, väg- och vattenbyggnadsverksamheten, sågverks-, sten-, pappersmasse-, tändsticks- och byggnadsämnesindustrierna samt, framför allt, byggnadsindustrien.

Arbetslösheten inom nyssnämnda områden varierade enligt fackföreningsstatistiken den 31 oktober 1940 mellan 17.4 procent (stenindustrien) och 46.2 procent (murarfacket). Då dessa arbetslöshetssiffror uppnåtts, innan den egentliga säsongförsämringen inträtt, kan man utgå ifrån, att vinterarbetslösheten kommer att bli ytterst kännbar och påfrestande inom de åsyftade näringsområdena. Vad särskilt byggnadsindustrien beträffar torde läget vara mera svårartat än tidigare på flera decennier.

Inom övriga delar av näringslivet kan läget på arbetsmarknaden karakteriseras såsom jämförelsevis tillfredsställande; det påkallar för närvarande knappast några särskilda åtgärder för beredande av sysselsättning från statsmaktens sida.

Vid en granskning av siffrorna rörande den officiellt anmälda arbetslösheten (antalet hjälpsökande) finner man bilden från fackföreningsstatistiken bekräftad, fast i förminskad skala. Därjämte finner man, att arbetslösheten i det väsentliga är koncentrerad till städerna, enkannerligen de större städerna. Av dessa uppvisar Göteborg av lätt begripliga orsaker en arbetslöshet av oroväckande storlek. Av landsbygden ha Bohuslän och Västernorrland en jämförelsevis betungande arbetslöshet, medan landsbygden i övrigt icke synes vara nämnvärt belastad. Vid årsskiftet 1940/41 voro 23,469 personer anmälda såsom hjälpsökande. Av dem hörde 16,485 hemma i städerna, 4,516 i Bohuslän och Västernorrland; resten 2,468 fördelades på landet i övrigt.

Det relativt tillfredsställande läget på stora delar av arbetsmarknaden beror i icke ringa mån på att den omställningsprocess, som de ändrade betingelserna för näringslivet nödvändiggjort, har fortskridit på ett tillfredsställande sätt. Staten har i olika former medverkat till denna näringslivets anpassning. Viktigast ha de olika åtgärderna på bränsleområdet varit. Jag erinrar särskilt om den statligt reglerade vedavverkningen och den statsunderstödda övergången till gengasdrift för motorfordon.

Av stor betydelse har även varit, att statens utgifter för försvarsändamål till övervägande delen gått till olika anläggningsarbeten eller representerat beställningar hos industrier som eljest skulle visat produktionsminskning och arbetslöshet till följd av förlusten av exportmarknader. Den omfattande konjunkturstabiliserande inverkan, som materielanskaffning och anläggningar

för försvarsändamål sålunda utövat, har icke i någon väsentlig utsträckning motvägts genom minskade utbetalningar för civil statlig byggnadsverksamhet av olika slag.

Då man bedömer de statliga insatser, som ha till resultat att sysselsättning vidmakthålles eller skapas, kan man sålunda icke utgå ensamt från de anslag, som äskas till arbetsmarknadens reglering. Deras storleksordning har hittills varit jämförelsevis obetydlig. Deras syfte är i främsta rummet att användas för att ge sysselsättning eller under kortare övergångstider understöd åt den arbetskraft, som icke vunnit placering inom enskild industri, jordbruk, skogsbruk, socialt bostadsbygge eller vid på statens initiativ igångsatta arbeten av annat slag. Så länge krisarbetslösheten icke utbreder sig till arbetsmarknadens samtliga huvudområden utan är begränsad till en mindre del av näringslivet, kunna arbetslöshetsanslagen hållas inom en ganska måttlig ram. Skulle arbetslösheten stiga vid en inskränkning i försvarsberedskapsåtgärderna eller i statens produktionsfrämjande verksamhet, måste självfallet arbetslöshetsanslagen i motsvarande mån ökas.

Det sammanhang, som föreligger mellan omfattningen av statsutgifterna för materiel och anläggningsarbeten samt medelsbehovet för arbetsmarknadens reglering, är emellertid endast delvis sådant, att förstnämnda utgifter kunna sägas ersätta anslag till stöd för arbetsmarknaden. Understundom har erforderlig materielanskaffning och byggnadsverksamhet nödvändiggjort beställningar inom näringsgrenar, vilka redan förut arbetat med utnyttjande av full produktionskapacitet. Tillgången på yrkesutbildad arbetskraft har i vissa fall varit så knapp, att fullgörandet särskilt av materialbeställningarna hos många företag lett till övertidsarbete i en utsträckning, som under normala förhållanden icke borde komma i fråga. I vissa fall ha statsbeställningarna medfört, att råvaror måste tagas i anspråk, vilka det varit önskvärt att kunna disponera för andra ändamål. Så kan tänkas i än högre grad bliva fallet i fortsättningen. Förbrukningen av järn för de statliga beställningarna kan exempelvis ogynnsamt påverka byggnadsindustrien. Trots de reservationer, som med hänsyn till anförda omständigheter måste göras, är det dock tydligt, att man måste taga hänsyn till alla de anslag, som direkt eller indirekt hålla uppe sysselsättningen, när det gäller att bedöma medelsbehovet för arbetsmarknadsreglerande åtgärder.

Jag övergår nu till att behandla det sysselsättningsprogram, som upplagts med hänsyn till läget på arbetsmarknaden. Programmet är sammansatt av tre olika delar. Det består av dels de företag, vilka föreslagits å tilläggsstat II till innevarande budgetårs riksstat, dels ett bostadsprogram, som kommer att i särskild proposition föreläggas riksdagen och vari de sociala bostadsanslagen ingå, och dels slutligen nu ifrågakarande anslag till arbetsmarknadsreglerande åtgärder, som till sin huvudsakliga del disponeras av arbetsmarknadskommissionen. Tilläggsstat II upptager arbeten för 128,000,000 kronor, vilka ha en arbetslöshetspolitisk motivering.

Vägledande vid programmets uppgörande ha varit strävandena att, även när det gäller de arbetsmarknadspolitiskt motiverade arbetena, disponera de knappa tillgångar av såväl råvaror som kapital, som stå till buds, på möjligast ändamålsenliga sätt. Principen har varit, att statsmedel om möjligt icke skulle få bindas vid annat än nödvändiga arbeten, helst sådana som på relativt kort sikt öka landets försörjningsmöjligheter.

Tanken att låta ett relativt omfattande bostadsprogram ingå i sysselsättningsprogrammet innebär intet avsteg från denna uppläggning. Företagna undersökningar ha visat, att bostadsreserven på åtskilliga håll är så begränsad, att man icke kan bortse från risken för en av bostadsknapphet vållad

hyresstegring. Huruvida ett bostadsprogram skall kunna realiserats torde, som arbetsmarknadskommissionen framhållit, bliva beroende av om kostnaderna kunna hållas inom rimliga gränser. Här berörda frågor komma att närmare behandlas i den kommande bostadspropositionen.

Principen att endast nyttiga eller helst nödvändiga arbeten nu skola komma i fråga, bör även prägla kommunernas sysselsättningspolitik. Det är min förhoppning, att de från och med den 1 januari 1941 tillämpade nya grunderna för statsbidrag till kommunernas arbetslöshetskostnader, skola stimulera kommunerna till att i arbetslöshetspolitiken undvika kontantunderstödsverksamhet och i stället igångsätta sådana kommunala arbetsföretag, vilka kunna betecknas såsom särskilt önskvärda ur samhällets synpunkt. I vissa fall torde statsbidrag i fortsättningen böra lämnas även till företag, som hittills endast undantagsvis understötts med arbetslöshetsmedel. Såsom exempel på sådana företag vill jag nämna landstingens och städernas sjukhusbyggen. Till en del av dessa, såsom tuberkulosjukvårdsanstalter, epidemisjukhus, förlossningsanstalter, barnsjukhus, vissa slag av vårdhem m. m., utgå för närvarande statsbidrag efter vissa i författning fastställda normer. Det förefaller mig naturligt, om vid prövning av olika arbetsobjekt inom ett län ett sjukhusbygge ter sig som det mest trängande, att även arbetslöshetsmedel få användas för att få detsamma till stånd. Så bör enligt min mening kunna ske efter prövning från fall till fall, därvid alltså bidrag samtidigt bör kunna utgå från arbetslöshetsmedel och från respektive anslag under femte huvudtiteln. Liksom man med avseende å bostadsförbättringarna på landsbygden och lantarbetarbstäderna beviljar bidrag åt enskilda personer, torde man böra öppna möjligheter för arbetsmarknadskommissionen att, där så kan finnas lämpligt för motverkande av arbetslöshet, av arbetslöshetsmedel lämna bidrag till ombyggnad eller uppförande av samlingslokaler, även om dessa ägas av eller äro avsedda för enskilda föreningar eller bolag. Statsbidrag för dylikt ändamål bör självfallet blott få utgå under den förutsättningen, att den samlingslokal, varom i varje särskilt fall är fråga, lämnas öppen för skilda meningsriktningar och intressen.

Om statens stöd skall skänkas allenast åt de nyttigaste och ur olika synpunkter mest nödvändiga arbetsföretagen, måste uppenbarligen möjligheter föreligga för statsmakterna att företaga ett urval bland de arbetsobjekt, som av olika förslagsställare betecknas som särskilt angelägna. För att möjliggöra ett sådant urval ha de omfattande inventeringarna, för vilka jag tidigare redogjort, verkställts. Resultaten av dessa inventeringar visa, att nyttiga och nödvändiga arbetsobjekt finnas i så stor utsträckning, att det under nuvarande förhållanden med den begränsade arbetslöshet, som hittills kunnat konstateras, icke kan komma i fråga att igångsätta mer än en relativt ringa del av de i inventeringarna redovisade arbetsföretagen. Då, såsom jag i det föregående antytt, flera olika vägar komma att finnas för åstadkommande av arbetslöshetsbekämpande företag är det av största vikt, att tillfredsställande samordning mellan sysselsättningspolitikens skilda grenar kommer till stånd. Vid igångsättande av dylika företag bör fördenskull som regel samråd äga rum med arbetsmarknadskommissionen, som därvid har att tillvarata de arbetsmarknadspolitiska intressena. Likaså bör arbetsmarknadskommissionen beredas möjlighet att beträffande arbeten av denna art lämna sådana föreskrifter rörande arbetskraftens anställande, att anställningspolitiken icke kommer att strida emot de principer, som måste vara vägledande för en förnuftig reglering av arbetsmarknaden. Materialförsörjningens betydelse gör det nödvändigt att vid igångsättandet av arbeten för arbetslöshetsmedel samråd sker med statens industrikommission. Igångsättandet av större företag med tillskott av arbetslöshetsmedel bör beredas på samma sätt som företag, till vilka beredskapsanslag anvisats å tilläggsstat II.

Arbetsmarknadskommissionens huvuduppgift måste alltjämt vara att söka befordra en anpassning av arbetsmarknaden efter den pågående omställningen inom näringslivet. I sådant syfte bör en fortsatt effektivisering av arbetsförmedlingsverksamheten eftersträvas, varjämte yrkesutbildnings- och omskolningsverksamheten bör forceras.

Av det arbetslöshetsanslag, som nu äskas, torde till Kungl. Maj:ts förfogande för främjande av företagsverksamhet böra, i likhet med vad tidigare skett, ställas vissa medel. Vid beviljande av dylika bidrag bör tillses att de komma till användning ej blott i arbetsmarknadspolitiska syften utan även med hänsyn tagen till det nuvarande näringspolitiska lägets krav. För ändamålet torde böra avses ett belopp av högst 1,000,000 kronor.

Efter överbägande av de olika synpunkter, för vilka jag här redogjort, har jag ansett mig kunna beräkna medelsbehovet under innevarande budgetår till arbetsmarknadsreglerande åtgärder under arbetsmarknadskommissionens ledning till samma belopp som kommissionen gjort i sin skrivelse den 25 november 1940.

Motionerna.

I de i samband med propositionen väckta motionerna hava framställts följande yrkanden, nämligen:

1:o) i de likalydande motionerna *I: 177* och *II: 236*, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 30 måtte uttala, att skogsvårdens stora behov och möjligheter böra tagas i betraktande vid den fortsatta planläggningen av åtgärder för arbetsmarknadens reglering;

2:o) i de likalydande motionerna *I: 178* och *II: 237*, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 30 måtte beakta de synpunkter, som i motionerna anförts, samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att vid fastställande av statsbidrag till kommunerna för anordnandet av arbeten till arbetslöshetens bekämpande sådana bidragsgrunder måtte tillämpas, att även de hårt skattetyngda kommunerna på ett tillfredsställande sätt kunna tillämpa arbetslinjen;

3:o) i motionen *I: 179*, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 30 måtte giva sådana direktiv, att i sysselsättningsprogrammet för arbetsmarknadens reglering även upptages utdikning av torvmossar för upptagning under nästkommande sommar av bränntorv;

4:o) i de likalydande motionerna *I: 180* och *II: 240*, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning, så att förslag om möjligt kan föreläggas årets riksdag, i syfte att *dels* skapa en för arbetslösa funktionärer, såsom kontorister, handelsanställda m. fl., lämpad hjälpform avsedd att bereda dem tillfälle att upprätthålla och utvidga sin yrkesskicklighet, *dels och* möjliggöra en verksamhet för ett mera permanent och fastare organiserat bildningsarbete såväl för de vid våra truppförband tjänstgörande värnpliktiga som för annan ungdom i hemorten genom att därvid använda arbetslösa lärare;

5:o) i de likalydande motionerna *I: 181* och *II: 242*, att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 30 måtte beakta de synpunkter, som motionen innehåller;

6:o) i de likalydande motionerna *I: 182* och *II: 243*, att riksdagen ville beakta de synpunkter, som i motionerna utvecklats i fråga om riktlinjerna för den statliga arbetslöshetspolitiken under nuvarande kris;

7:o) i motionen *II: 238*, att riksdagen vid beviljandet av medel till arbetsmarknadens reglering måtte uttala sig för att en närmare undersökning skall verkställas av frågan, huruvida ej vid fastställandet av statsbidrag till kommunala beredskapsarbeten hänsyn bör tagas icke endast till arbetslöshetens omfattning i berörda kommun utan även till skattetrycket i densamma och till det projekterade företagens räntabilitet, även om detta skulle visa sig medföra höjning av procentsatsen för engångsbidrag, samt att i övrigt beaktas vad som i motionen anförts;

8:o) i motionen *II: 239*, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att arbetsmarknadskommissionen ålägges att höja de nu tillämpade maximibeloppen för dagunderstöd och hyreshjälp med 25 procent och att i fortsättningen kvartalsvis, med ledning av socialstyrelsens levnadskostnadsundersökningar, verkställa sådana ändringar i maximibeloppens storlek, att understödets köpkraft ständigt bibehållas; samt

9:o) i motionen *II: 241*, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder i syfte att *dels* möjliggöra ett ökat antal ledamöter i de länsarbetsnämnder, där detta på grund av länets ekonomiska struktur anses lämpligt, *dels* åstadkomma instruktion för länsarbetsnämnderna, *dels ock* att vid denna instruktions utarbetande vederbörlig vikt lägges å nämndernas uppgift att förbereda och planera åtgärder för mötande av eventuella eller sannolika förändringar inom länets ekonomiska liv.

Beträffande de motiv och synpunkter, som anförts i motionerna, får utskottet, i den mån de ej framgå av utskottets yttrande här nedan, hänvisa till motionerna *I: 177, 178, 179, 180, 181, 182* samt *II: 238, 239* och *241*.

Utskottet.

Genom medverkan av olika myndigheter har, på sätt av statsrådsprotokollet närmare framgår, uppgjorts ett mångskiftande *sysselsättningsprogram*, vars realiserande avses bliva anpassat efter läget på arbetsmarknaden. Grundtanken vid programmets uppgörande har varit, att de knappa tillgångar på råvaror och kapital, som för närvarande stå till buds, allenast böra disponeras för arbeten, vilka kunna betecknas såsom nödvändiga eller nyttiga, i första hand sådana som på relativt kort sikt öka landets försörjningsmöjligheter. Bland de i sysselsättningsprogrammet upptagna arbetsföretagen förutsättes ett centralt urval skola ske under medverkan av stadens arbetsmarknads-kommission i syfte att lämna företräde åt de ur nyss angivna synpunkter mest angelägna och lämpade arbetena.

Principen att allenast nödvändiga eller nyttiga arbeten böra ifrågakomma såsom arbetsobjekt under rådande krisläge finner utskottet välbetänkt. Att företräde därvid bör lämnas åt arbeten, som på relativt kort sikt öka landets

försörjningsmöjligheter, synes utskottet jämväl motiverat. Utskottet har ej heller något att erinra mot att ett centralt urval av arbetsobjekten äger rum i huvudsaklig enlighet med vad i statsrådsprotokollet angives. En oefftergivlig förutsättning härför finner dock utskottet vara, att garantier skapas för att i möjligaste mån trygga en snabb och effektiv prövning av hithörande ärenden, så att icke genom den centrala handläggningen onödigt dröjsmål med igångsättande av erforderliga arbeten uppkommer.

Såsom ett led i sysselsättningsprogrammet redovisas i propositionen, bland annat, vissa redan planlagda skogsvårdande åtgärder för ett sammanlagt belopp av 37.4 miljoner kronor. Det framhålles tillika, att de föreslagna arbetsobjekten, som utgöras av såväl skogsvägar och skogsdikningar som skogsrojnning och skogsodling, självfallet icke täcka de möjligheter till sysselsättning, som faktiskt förefinnas inom skogarna. I anslutning härtill har i motionerna I: 177 och II: 236 understrukits betydelsen av att skogsvårdens stora behov och sysselsättningsmöjligheter beaktas vid den fortsatta planläggningen av åtgärder för arbetsmarknadens reglering. Därvid har särskilt betonats, att såväl röjningsfällningar som anläggande av skogsvägar kunna sättas i direkt samband med den aktuella vedanskaffningen och därigenom bidra till att på relativt kort sikt öka landets bränsleförsörjning.

Utskottet kan för sin del helt ansluta sig till vad sålunda anförts. Enligt utskottets uppfattning hava de skogsvårdande åtgärderna, särskilt anläggande av skogsvägar, ännu icke tillvunnit sig det beaktande, som deras betydelse ur ekonomisk synpunkt och såsom sysselsättningsobjekt berättigar dem till. Utskottet finner det därför angeläget, att hithörande åtgärder i fortsättningen ägnas en mera ingående uppmärksamhet än vad hittills synes hava varit fallet.

Såsom en ytterligare utvidgning av sysselsättningsprogrammet har i motionen I: 179 förordats, att däri måtte inbegripas även utdikning av torvmossar för beredande av brännortv. I motionen göres gällande, att torvupptagning för bränsleändamål i hög grad fyller de förutsättningar, som i statsrådsprotokollet uppställts för till nämnda program hörande arbetsprojekt. Utskottet vill icke bestrida, att så kan vara fallet. Utskottet har emellertid inhämtat, att frågan om statligt understöd i annan ordning för beredande av brännortv genom en av bränslekommissionen nyligen ingiven framställning bragts under Kungl. Maj:ts prövning. Vid sådant förhållande har utskottet ansett sig icke böra i detta sammanhang meddela några direktiv i ämnet på sätt i motionen hemställt.

Den statliga hjälpverksamheten för arbetslösa kontorister och därmed jämställda har hittills huvudsakligen begränsats till, förutom kontantunderstöd, anordnande av s. k. arkivarbeten. I motionerna I: 180 och II: 240 har hemställts om skyndsamt utredning i syfte att, vid sidan härav, skapa en för denna grupp av arbetslösa lämpad hjälpform, genom vilken de kunde beredas tillfälle att upprätthålla och utvidga sin yrkesskicklighet. Motionärerna hava närmast tänkt sig, att arbetsmarknadskommissionen skulle i egen regi eller i samarbete med förefintliga handelsskolor anordna särskilda kurser i steno-grafi, maskinskrivning, bokföring, handelskorrespondens och språk m. m.

Utskottet vill icke fränkänna de i dessa motioner anförda synpunkterna visst berättigande men håller före, att samhällets hjälpverksamhet för arbetslöshetens bekämpande främst måste inriktas på att bereda arbete. Utskottet anser sig ock böra erinra om att den under senaste tiden effektiviserade omskolningsverksamheten skapat ökade möjligheter att bereda ifrågavarande arbetslösa lämplig sysselsättning. Såsom en fråga på lång sikt synes emellertid det i motionerna berörda spørsmålet förtjäna att närmare beaktas, därest nuvarande krisläge skulle bli av längre varaktighet. För närvarande finner utskottet anledning icke föreligga att göra någon framställning i ämnet till Kungl. Maj:t.

Vad nu sagts gäller i viss mån jämväl det i samma motioner framställda yrkandet om utredning i syfte att medelst anlåtande av arbetslösa lärare möjliggöra ett mera permanent och fastare organiserat bildningsarbete för de vid truppförbanden tjänstgörande värnpliktiga ävensom för ungdom i hemorten. Utskottet är i varje fall icke berett att i nuvarande läge förorda åtgärder i detta syfte.

Enligt de nya grunderna för *statsbidrag till kommunernas arbetslöshetskostnader* kunna till dylika kostnader utgå såväl ett årligt bidrag som ett engångsbidrag. Årsbidraget utmättes på grundval av kommunens totala arbetslöshetskostnad under ett år, varvid bidraget beräknas efter en stigande skala, som är så avvägd, att kommunens årliga kostnadsandel icke i något fall överstiger 1 krona 50 öre per skattekrona. Det förutsattes, att de arbetslöshetsåtgärder, vilkas kostnader kommun önskar inräkna i totalsumman för året, i förväg godkännas av arbetsmarknadskommissionen. Har kommun för finansiering av ett av kommissionen godkänt arbete upptagit lån, få enligt statsrådsprotokollet utgifterna för ränta och amortering å detta lån medräknas. Om konjunkturerna skulle förbättras och arbetslösheten minska, förutsattes emellertid kommissionen äga rätt att helt eller delvis indraga statsbidraget för dessa utgifter.

Engångsbidraget avser att stimulera kommunerna till igångsättande av nya arbetsföretag genom att i viss omfattning kompensera dem för den stegring av materialkostnader och arbetslöner, som inträtt efter kriget. Såsom översta gräns för ett dylikt bidrag i nuvarande läge har i statsrådsprotokollet angivits 20 procent å de totala kostnaderna för företaget; som regel skulle bidraget utgå med väsentligt lägre belopp. För ett relativt litet antal fattiga och arbetslöshetsstyngda kommuner avses emellertid engångsbidrag kunna utgå med betydligt högre belopp i syfte att begränsa den ekonomiska bördan för kommunen, som eljest skulle skjutas på framtiden.

I ett flertal motioner hava i olika hänseenden uttalats betänkligheter rörande de faktiska verkningarna av nu angivna statsbidragsgrunder. Sålunda hava i motionerna I: 178 och II: 237 uttryckts farhågor för att hos kommunerna skulle inställa sig en icke önskvärd tveksamhet att finansiera kostnadskrävande arbeten med lån, enär besked om annuiteternas inräknande i årskostnaden endast kunde erhållas för ett år i sänder. I samma motioner

ävensom i motionerna I: 181 samt II:238 och 242 har vidare gjorts gällande, att åsyftad effekt icke kommer att ernås, därest icke engångsbidraget höjes. I samband därmed har framhållits angelägenheten av att vid såväl engångsbidragets som årsbidragets utmätande skälig hänsyn toges till det totala skattestrycket i vederbörande kommun. Önskemål ha även framkommit om en sänkning av maximigränsen för kommunens andel i arbetslöshetskostnaderna, förslagsvis till 1 krona per skattekrona. Å andra sidan har i motionerna I: 182 och II: 243 uttalats tvivel om att kommunerna komma att iakttaga erforderlig återhållsamhet, när arbetslöshetskostnaderna överstigit den nu fastställda gränsen för kommunens andel i årskostnaden, samt för vinnande av ökade garantier härutinnan ifrågasatts en höjning av denna gräns till 2 kronor per skattekrona.

För egen del vill utskottet understryka, att de nya statsbidragsgrunderna äro avvägda med hänsyn till att endast nödvändiga eller nyttiga arbeten böra ifrågakomma. Enligt utskottets mening bör man vid sådant förhållande kunna räkna med att kommunerna skola finna med sin fördel förenligt att genom utnyttjande av nu förefintliga möjligheter till statsbidrag igångsätta för ändamålet lämpade arbeten. Därvid utgår utskottet från att kommun, som upptagit lån för finansiering av dylikt arbete, skall erhålla statsbidrag till ränte- och amorteringskostnader för lånet, så länge de ekonomiska verkningarna av krisen äro för kommunen kännbara. Utskottet förutsätter vidare, att engångsbidraget i tillämpningen icke utmätas alltför snävt. Vägande skäl tala enligt utskottets uppfattning för att vid utmätningen av detta bidrag hänsyn toges till det totala skattetrycket inom kommunen, även om denna icke kan betecknas såsom direkt fattig eller arbetslöshetstyngd. Från denna utgångspunkt och med beaktande av den omständigheten, att ett av viss kommun igångsatt byggnadsföretag i regel indirekt bereder sysselsättning även utanför kommunens gränser, finner utskottet motiverat att för engångsbidraget räknas med ett procenttal, som i allmänhet icke understiger det av arbetsmarknadskommissionen angivna maximibeloppet av 20 procent. Utskottet anser det jämväl kunna med fog ifrågasättas, huruvida icke engångsbidrag böra kunna beviljas för skolhusbyggnader och andra företag, till vilka statsbidrag enligt gällande bestämmelser utgå, oaktat de icke tillhöra socialdepartementets verksamhetsområde.

Slutligen finner sig utskottet, i anledning av de i motionerna I: 182 och II:243 framkomna betänkligheterna rörande bristande återhållsamhet hos kommunerna i vissa fall, böra framhålla, att arbetsmarknadskommissionen i sin framställning själf uppmärksammat denna fara och förklarat sig ämna beträffande de kommuner, varom här är fråga, tillämpa ett skärpt kontrollsystem.

Med vad sålunda anförts anser sig utskottet kunna i princip giva de nya statsbidragsgrunderna sin anslutning.

Såsom komplement till dessa grunder har förutsatts, att i den mån arbetslösa hänvisats till statligt beredskapsarbete vederbörande hemortskommuner såsom ersättning härför skola till staten erlægga ett belopp, som motsvarar

vad de eljest måst utgiva i kontantunderstöd. Billigheten och ändamålsenligheten av sådan ordning har starkt ifrågasatts i motionerna II: 181 samt II: 238 och 242. Även inom utskottet hava betänkligheter uttalats gentemot denna ersättningsskyldighet, särskilt för det fall att arbetslös hänvisas till beredskapsarbete å ort inom lägre dyrortsgrupp än den han själv tillhör. Utskottet har emellertid under hand inhämtat, att denna ersättningsskyldighet i praktiken begränsats på det sättet, att kommuner, som åtnjuta skatteutjämningsbidrag eller äro arbetslöshetstyngda, helt befrias från ersättningsskyldighet samt att övriga kommuner i regel allenast debiteras ett belopp, som motsvarar dagunderstödet till ensamstående person. Under sådana förhållanden har utskottet icke ansett skäl föreligga att påkalla någon ändring i denna del.

De nya grunderna för *kontantunderstödet*s beräkning skiljer sig principiellt från de tidigare därigenom, att understödsbeloppen icke längre äro ställda i relation till den för orten fastställda reservarbetslönen utan med vissa modifikationer äro anslutna till de i gällande krigsfamiljebidragsförordning för olika dyrortsgrupper angivna understödssatserna. Såsom en allmän princip vid understödsskalans tillämpning gäller vidare, att sammanlagda beloppet av dagunderstöd och hyreshjälp icke får uppgå till den i orten gängse lönen för icke kvalificerad arbetskraft, ej heller till de inkomster vederbörande åtnjutit under förutvarande anställning. Såsom särskilda nyheter må härjämte erinras om dels att dagunderstöd utgår även för fjärde till och med sjätte barnet, dels ock att hyreshjälp må kunna tilldelas jämväl ensamstående person ävensom under högst en månad familjeförsörjare, vilken hänvisats till statligt beredskapsarbete.

I motionerna I: 182 och II: 243 ha uttalats betänkligheter med hänsyn till de ekonomiska konsekvenser, som äro förenade med de nya grunderna, särskilt vad beträffar frågåendet av understödets hittillsvarande anknytning till reservarbetslönen. Motionärerna finna det jämväl mindre välbetänt att medgiva hyreshjälp åt arbetslösa, som hänvisats till statligt beredskapsarbete. Å andra sidan har i motionen II: 239 yrkats åläggande för arbetsmarknadscommissionen att vidtaga en omedelbar höjning av de fastställda maximibeloppen för dagunderstöd och hyreshjälp med 25 procent samt att i fortsättningen verkställa sådana ändringar i maximibeloppens storlek, att understödets köpkraft bibehålles.

Utskottet har för egen del ansett sig kunna godtaga de nya grunderna för kontantunderstöden. Därvid har utskottet förutsatt, att de fastställda understödsbeloppen genom Kungl. Maj:ts försorg komma att underkastas jämkningar såväl uppåt som nedåt i anslutning till de förändringar, som levnadskostnaderna och andra på beloppens storlek inverkan omständigheter undergå. Härav följer, att utskottet icke är berett vare sig att tillstyrka bifall till det i motionen II: 239 framställda yrkandet eller att påkalla någon ändring i anledning av de i motionerna I: 182 och II: 243 framförda betänkligheterna.

Emellertid har utskottet i detta sammanhang icke ansett sig kunna under-

låta att rikta uppmärksamheten på förhållandet till den frivilliga arbetslöshetsförsäkringen. Vid tillämpningen av de nya grunderna för kontantunderstödsverksamheten torde understödsbeloppen i åtskilliga fall komma att avsevärt skilja sig från de belopp, som arbetslöshetskassorna utbetala till sina medlemmar. Ett dylikt förhållande kan enligt utskottets mening icke anses tillfredsställande, även om hänsyn togs därtill, att arbetslöshetsförsäkringen närmast avser att bringa hjälp vid så att säga mera normal arbetslöshet samt att de arbetslöshetsförsäkrade äro befriade från behovsprövning. För utskottet har upplysts, att socialstyrelsen nyligen framlagt ett förslag till förbättring av arbetslöshetsförsäkringen. Det synes utskottet angeläget, att sistnämnda spörsmål snarast möjligt göres till föremål för prövning. Därjämte bör beaktas önskemålet att under en arbetslöshetskris åvägbringa en sådan ordning, att de arbetslöshetsförsäkrade icke bliva försatta i sämre läge än de icke försäkrade.

I motionerna I: 178 och II: 237 har även beaktats den ställning, som de s. k. korttidsarbetarna intaga. Förhållandena för dessa kunna vara mycket skiftande. Otivelaktigt finnas emellertid bland dessa fall, då ett kompletterande understöd av arbetslöshetsmedel skulle vara motiverat men där sådant på grund av nuvarande bestämmelser rörande kontantunderstöd icke utbetalas. Enligt utskottets uppfattning bör nu berörda spörsmål i fortsättningen ägnas särskild uppmärksamhet under beaktande av de synpunkter, som i motionerna anförts.

I motionen II: 241 hava upptagits vissa spörsmål angående *länsarbetsnämndernas* organisation och arbetsuppgifter samt hemställt om åtgärder i syfte att möjliggöra ett ökat antal ledamöter i dessa nämnder ävensom få till stånd en instruktion för desamma. Vissa av de i motionen anförda synpunkterna äro enligt utskottets uppfattning värda beaktande. Den hittills vunna erfarenheten av länsarbetsnämndernas verksamhet synes emellertid utskottet vara alltför ringa för att motivera en hemställan från riksdagens sida om åtgärder i motionens syfte.

Slutligen finner sig utskottet böra understryka departementschefens uttalande, att det är av största vikt att en tillfredsställande *samordning* mellan sysselsättningspolitikens skilda grenar kommer till stånd. Icke minst angeläget synes utskottet därvid vara, att samarbetet mellan de centrala och kommunala myndigheterna gives en sådan utformning, att igångsättandet av lämpliga företag i möjligaste mån påskyndas och bästa möjliga resultat av övriga arbetsmarknadsreglerande åtgärder befordras.

Under åberopande av vad sålunda i skilda hänseenden anförts och då Kungl. Maj:ts beräkning av anslagsbehovet för återstoden av innevarande budgetår icke givit utskottet anledning till erinran, får utskottet hemställa,

- a) att riksdagen må till *Åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m.* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 25,000,000 kronor;

b) att motionerna I: 180 samt II: 239 och 240 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda;

c) att övriga i ämnet väckta motioner, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet anfört, icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 11 mars 1941.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson i Malmö, Asplund, Pauli, Bernhard Nilsson, Heiding, Sven Larsson, Karl Andersson, Bäckström, Gustaf Iwar Anderson, friherre De Geer och Sundberg*; samt

från andra kammaren: herrar *Jonsson i Eskilstuna, Törnkvist, Skoglund i Doverstorp, Eriksson i Stockholm, Andersson i Prästbol, Isacsson, Persson i Tidaholm, Andersson i Södergård, fru Alvéén, herrar Hansson i Rubbestad, Bergvall och Eriksson i Frägsta.*

Reservationer:

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bernhard Nilsson, Heiding, friherre De Geer, Sundberg, Skoglund* i Doverstorp, *Andersson* i Södergård, *Hansson* i Rubbestad och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottets yttrande beträffande *sysseleättningsprogrammet* (sid. 13—15) bort hava följande lydelse:

»Genom medverkan av — — — hava varit fallet.

I samband härmed vill utskottet rikta uppmärksamheten på de ur såväl arbetslöshets- som folkförsörjningssynpunkt lämpliga arbetsobjekt, som torrlägningsföretagen utgöra, särskilt företag avseende torrläggning av förut odlad men otillräckligt torrlagd jord. Genom en forcering av framförallt sistnämnda torrlägningsverksamhet skulle enligt utskottets mening den bästa förutsättning skapas för en i dessa tider önskvärd produktionsökning på jordbrukets område.

Såsom en ytterligare — — — i detta syfte.»

2) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bernhard Nilsson, Sundberg, Skoglund* i Doverstorp och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottets yttrande beträffande de nya grunderna för *statsbidrag till kommunernas arbetslöshetskostnader* (sid. 15—17) bort hava följande lydelse:

»Enligt de nya — — — tillhöra socialdepartementets verksamhetsområde.

Vad angår maximigränsen för kommunens andel i årskostnaden har utskottet icke kunnat värja sig för intrycket, att de nya grunderna innebära

en icke obetydlig frestelse för kommunerna att övervältra utgifter på staten i en omfattning, som icke motiveras av arbetslöshetsituationen inom vederbörande kommuner. Denna risk ökar uppenbarligen i samma mån som de kommunala arbetslöshetsutgifterna närma sig maximigränsen för kommunens andel och är särskilt påtaglig, när denna gräns överskridits. Genom en höjning av maximigränsen, förslagsvis till 2 kronor per skattekrona, torde denna olägenhet enligt utskottets mening kunna i viss utsträckning förebyggas utan att det kommunala intresset för arbetslöshetens bekämpande nämnvärt avtrubbas. Utskottet önskar därvid betona, att en dylik höjning icke medför en merbelastning för de skattetyngda kommunerna, enär dessa genom det allmänna skattetjämningsbidraget kompenseras för sina utgifter härutinnan. Under sådana förhållanden finner sig utskottet böra, i anslutning till vad i motionerna I: 182 och II: 243 anförts, förorda en höjning av maximigränsen för kommunernas kostnadsandel på sätt nyss nämnts.

Som en konsekvens härav torde den av arbetsmarknadskommissionen angivna skalan böra undergå viss jämkning. Skalan synes förslagsvis kunna utformas så, att statsbidrag utgår med 20 procent på den del av de totala kostnaderna, som uppgår till högst 1 krona, 40 procent på den del som överstiger 1 krona men icke 2 kronor, 60 procent på den del som överstiger 2 men icke 3 kronor, 80 procent på den del, som överstiger 3 kronor, samt därutöver med det belopp som erfordras för att begränsa kommunens kostnadsandel till 2 kronor per skattekrona. Denna skala innebär ett totalt statsbidrag av 20 procent vid en arbetslöshetskostnad av 1 krona per skattekrona, 30 procent vid en kostnad av 2 kronor, 40 procent vid en kostnad av 3 kronor samt 50 procent vid en kostnad av 4 kronor per skattekrona.

Med de modifikationer som sålunda förordats anser sig utskottet kunna i princip giva de nya statsbidragsgrunderna sin anslutning.

Såsom komplement till — — — i denna del.»